

דבר המערכת

טורפים קלפים במפרץ

מרק הלר

האמריקנית ולכן הכהו את כושרה של ארצות הברית להשיג מטרות אחרות, כמו שמירה על קואליציה חזקה נגד עיראק. ג. המודעות ההולכת וגוברת לחשיבותה הגיאוגרפית של איראן, שתתחזק בשנים הבאות ככל שהגו הטבעי והנפט מהים הכספי יתפשו מקום מרכזי יותר במשוואת האנרגיה העולמית. שלושה גורמים אלה מסבירים את צעדיהם האחרונים של האמריקנים, שביקשו להפיג את המתחים עם איראן, וכן עם בנות בריתם האחרות סביב הסוגיה האירנית. תהליך זה של השלמה לא יוכל להימשך ללא זעזועים, שכן יש מי שיתנגד לו בשתי המדינות. גישתו של הנשיא חתאמי מעוררת התנגדות בקרב הנאמנים לרוח המהפכה באיראן – אלה שהציבור האיראני הצביע נגדם בבחירות האחרונות. גורמים אלה עדיין ממשיכים לשלוט בצמתי כוח חשובים, כולל כוחות הביטחון, ויש ביכולתם לעכב את צעדי ה'פרסטריוקה' שהנשיא מנסה ליישם.

ככפירה בעיקר עד לפני זמן לא רב. הפתיחות האיראנית באה בעיקר כתוצאה של התפתחויות פנימיות – אכזבת העם האיראני מכישלונותיה של המהפכה הן בתחום הכלכלי והן בתחום חופש הפרט – כישלונות המיוחסים, לפחות באופן חלקי, לעימות המתמשך עם ארצות הברית. לעומת זאת, הנסיבות שבעטיין נאלצת ארצות הברית לשנות את מדיניותה כלפי איראן הן חיצוניות: א. היחלשותו של הממד האיראני במדיניות ה"בלימה הכפולה" של האמריקנים בעקבות התנגדותם של בנות בריתה של ארצות הברית – כולל מדינות המפרץ מאוימות לכאורה על ידי איראן – לניסיונותיה לבודד את איראן מבחינה כלכלית ומדינית. ניסיונות אלה של האמריקנים גרמו למדינות אלה להתנכר לה אך לא השפיעו על התנהגותן. ב. הניסיונות לבודד את איראן נתפסו על ידי גורמים בעולם האסלאמי כחלק ממגמה אנטי-אסלאמית גורפת במדיניות החוץ

המשחק בין נבחרות הכדורגל של ארצות הברית ואיראן, שנערך בחודש יוני במסגרת משחקי המונדיאל, עורר התעניינות גדולה במיוחד, אפילו בין אלה שאינם אוהדי הספורט. הסיבה לכך היא, שהמשחק נערך על רקע של תהליך השלמה ופיוס בין שתי המדינות שעשו להשפיע על מערכת היחסים בין מדינות המפרץ, וכן על מדינות המזרח התיכון וישראל בכללן.

עשרים שנה כמעט, ליוותה האיבה בין ארצות הברית ואיראן את מערכת היחסים הבין לאומית, אבל, מאז הבחירות באיראן ב-1997, החלו שני הצדדים בתהליך פיוס זהיר, שצבר תאוצה עם הראיון שהעניק הנשיא האיראני חתאמי לרשת החדשות CNN בתחילת 1998. בראיון זה התבטא המנהיג האיראני בחיוב על התרבות האמריקאית ועל הישגיו ההיסטוריים של העם האמריקאי (אם כי לא על מדיניות הממשל האמריקני) וקרא לחיזוק הקשר בין שני העמים – עמדות שהיו נחשבות

עדכן אסטרטגי

כרך 1, חוברת מס' 2 יולי 1998

הרבעון **עדכן אסטרטגי** מיועד להעשיר ולהפרות את הדין הציבורי בנושאים, העומדים, או אמורים לעמוד, על סדר היום הביטחוני של ישראל והמזרח התיכון.

המאמרים, המופיעים ב**עדכן**, נכתבים על-ידי חוקרי המרכז ואורחיו ומבוססים ברובם, על מחקרים, שנעשו במרכז. המאמרים מאופיינים בהיותם מכווני מדיניות. הדעות המובעות בהם הן של המחבר לבדו.

© כל הזכויות שמורות 0793-8950 ISSN

חברי המערכת:	עורך ראשי:
שי פלדמן	שי פלדמן
אברהם בן-צבי	
משה גרונדמן	מנהל מערכת:
מרק הלר	משה גרונדמן
ענת קורץ	עיצוב גרפי:
אפרים קם	טלי ניב-דולינסקי

עדכן אסטרטגי יוצא לאור על ידי

מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, אוניברסיטת תל אביב, רמת אביב, תל אביב 69978
טלי 03-6409926 פקס 03-6422404 E-mail: jcss2@post.tau.ac.il

עדכן אסטרטגי מתפרסם בעברית ובאנגלית

ותוכנו המלא מוצג באתר האינטרנט של המרכז

כתובת האתר: <http://www.tau.ac.il/jcss/quarterly.html>

ניהול אתר המרכז: ג'ני ברושטיין

עמדתו הפשרנית של הממשל האמריקני מעוררת התנגדות בקרב האופוזיציה בקונגרס; מבקריה של מדיניות זו יטענו כי היא מכפיפה את סדר העדיפויות האמריקני לרצון של בנות ברית לא אמינות וחוזרת על הטעות של "חיפוש אחר המתונים" באיראן טעות שהובילה בשעתו לפרשת "איראנגייט" המביכה. למרות גילויי ההתנגדות האלה, נראה כי הדיאלוג בין שתי המדינות, שמתבסס על האינטרסים של שני הצדדים, ימשך וכי הוא אינו הפיך.

במבט ראשון נראה, כי דטאנט בין איראן וארצות הברית אמור להסיר סלע מחלוקת מהותי בין ארצות הברית לבנות בריתה באירופה. היעלמותו של האיום המרכזי שעמד מול נאט"ו – ברית המועצות – אפשר לחילוקי דעות בנושאים, שאינם קשורים לברית זו, לפרוץ החוצה ביתר שאת. הבולט ביותר מבין הנושאים השנויים במחלוקת היה העניין האיראני; "מדיניות הבלימה" האמריקנית נגדה באופן ברור את שאיפתן של מדינות אירופה לקדם באמצעות ה"דיאלוג הביקורתי" מטרות שהוצגו כמשותפות להן ולארצות הברית. אבל גם כשהמטרות של האירופאים ושל ארצות הברית אכן היו משותפות, הניסיון להשיגם בדרכים שונות, גרם למתחים בין הצדדים; הפעילות המסחרית בין

איראן לכמה ממדינות אירופה הכעיסה את האמריקנים, שטענו, כי זו חותרת תחת מדיניות ארצות הברית – ה"דיאלוג הביקורתי" הוגדר פעם על ידי אמריקני באמרו "האירופאים והאיראנים מנהלים דיאלוג בו הם מבקרים את ארצות הברית" – וניסיונות של ארצות הברית לוודא ולהעמיק את בידודה של איראן נתפשו על ידי האירופאים כביטוי של שחזנות אמריקנית, שתורגמה לחקיקה אקס-טריטוריאלי.

ככל שישתפרו היחסים בין ארצות הברית ואיראן, כך תקטן הסתירה החריפה בין מדיניות 'הבלימה הכפולה' ומדיניות 'הדיאלוג הביקורתי'. יחד עם זאת שיפור היחסים מעבר לנקודה מסוימת, עלול, למרבה האירוניה, להעלות מתחים בין מדינות באירופה לאמריקנים. שכן, ארה"ב עשויה לקטוף את הפרות הכלכליים של ההשקעה המדינית האירופאית. גם אם יצלחו מאמצי הפיוס בין איראן וארצות הברית, זו האחרונה לא תחצה קווים אדומים בכל הקשור לנושאים צבאיים והעברת טכנולוגיות דו תכליתיות – תחומים שבהם מדינות אירופאיות מסוימות (וגם רוסיה וסין) לא נרתעות מלפעול. יש להניח כי חלוקי הדעות בין אירופה לארצות הברית בנושא איראן, יתמעטו אך לא ייעלמו לחלוטין.

מבין כל בנות הברית של ארצות הברית, ישראל תמכה באופן העקבי ביותר ב"בלימה" מלאה של איראן והייתה ביקורתית ביותר באשר למי שנקטו צעדים, שנראו כמטרפדים מטרה זו. צפוי, לכן, שישאל תגלה סימני דאגה מכל גילוי של התקרבות בין ארצות הברית לאיראן. יחד עם זאת, יש לזכור, כי ישראל עשויה לקטוף פרות מדיניים מההתקרבות הזאת כאשר היא תתממש.

אם כוונת האיראנים, באשר להשלמה עם ארצות הברית, מבטאת לא רק עדיפות של הכוחות התומכים בשינוי, אלא גם חיזוק מעמדם בוויכוח הפנימי בנושא מדיניות החוץ הנדרשת, אזי ברור כי התקרבות זו לא תיעשה במנותק מכל ההיבטים האחרים של המדיניות האיראנית. היבטים אלה -- התנגדות לתהליך השלום, תמיכה בחיזבאללה בלבנון ובטרור, ברית אסטרטגית עם סוריה ואפילו פיתוח אמצעי שיגור לטווח ארוך וייצור אמל"ח להשמדה המונית מתבססים על האיבה כלפי ישראל או מאיימים עליה.

יתר על כן, אין ביכולתה של ישראל למנוע או לעצור את השינוי המתחולל. אי לכך, במקום להתנגד למגמת ההתקרבות המסתמנת ביחסי איראן וארצות הברית, על ישראל לנסות ולוודא, שהתקרבות זאת תנובת לערוצים חיוביים.